

Katarzyna Żukrowska

SZANSA POLSKI PO KRYZYSIE FINANSOWYM 2007/2008+

Wprowadzenie

Kryzys ujawnił, że polska gospodarka zachowała się inaczej niż gospodarki pozostałych państw w regionie. W tekście postawiono cel zakładający określenie, dlaczego polska gospodarka zniosła „lepiej” kryzys niż inne gospodarki. Przedstawiono opinie na ten temat i wskazano, czy są one słuszne, czy też nie i dlaczego tak się je ocenia. Wyniki osiągnięte przez Polskę stawiają kraj w innym świetle, niż to miało miejsce wcześniej: Polska zwraca na siebie uwagę. Drugim założeniem jest próba odpowiedzi na pytanie, czy polscy politycy zdają sobie sprawę, że sytuacja na polskim rynku odbiega *in plus* od innych państw. Czy wiedzą o tym Polacy, a nie tylko elity rządzące. Trzecim zadaniem jest próba odpowiedzi na pytanie, dlaczego polska gospodarka zachowała się inaczej (odmiennie od innych, w pozytywnym znaczeniu tego słowa).

Na czym polega szansa Polski

Polska w kryzysie 2008/2009+ była w Europie określana jako „zielona wyspa”¹ – wskaźniki spadającej dynamiki zaznacza się bowiem symbolicznie kolorem czerwonym, a rosnące – zielonym. Najbardziej kolorystyka ta widoczna jest na tablicy notowań giełdowych, skąd wzięło się to określenie symbolizujące wzrosty i spad-

---

¹ www.en.poland.gov.pl/Poland,defies,global,crisis,11117.html [02.05.2013].

ki. Przy okazji zaobserwowanych zachowań w polskiej gospodarce w porównaniu z gospodarkami regionu, czy szerzej Unii Europejskiej, warto zwrócić uwagę, że nie tylko dynamika wzrostu gospodarczego mierzona PNB była inna, niż w krajach europejskich. Zaobserwowano w Polsce poprawę w zakresie dynamiki tworzenia miejsc pracy, a także poprawę wyników handlowych i awans na liście gospodarek, w których ocenia się konkurencyjność². Poprawiła się opinia na temat politycznego i socjalnego bezpieczeństwa kraju. Wszystkie wymienione wskaźniki prowadzą do pytań:

- czy wcześniejsze oceny dotyczące konkurencyjności, zdolności tworzenia miejsc pracy, reakcji na sytuację koniunkturalną i zmiany w otoczeniu gospodarczym, były w odniesieniu do Polski prawidłowe czy błędne?
- czy wcześniejsze oceny innych państw w regionie były prawidłowe czy błędne?
- jakie są źródła zaobserwowanych różnic w ocenach i rozbieżności w zachowaniach gospodarki Polski, pozostałych w regionie czy szerzej – Europy?
- czy oprócz gospodarki polskiej jeszcze jakaś inna gospodarka w grupie państw OECD wykazywała także dodatnią dynamikę wzrostu i w jaki sposób to wyjaśniano?

Z pewnością szansą Polski jest zwrócenie na siebie uwagi w związku z odnotowanym wzrostem gospodarczym w latach kryzysu³. Niemniej należy wyjaśnić, co było źródłem tego wzrostu i różnic w porównaniu z wskaźnikami, jakie obserwowano w pozostałych gospodarkach regionu, w państwach członkowskich UE i szerzej – w państwach OECD. Brak wyjaśnienia przyczyn dostrzeżonych różnic sprzyja rozpowszechnianiu błędnych założeń i informacji. Nie jest korzystne dla Polski z dwóch powodów: sprzyja utrwalaniu stereotypów na temat Polski, poziomu jej rozwoju, reakcji na zmiany, skuteczności prowadzonej polityki gospodarczej oraz utwierdza w ocenie, że dekonunktura w Czechach czy na Węgrzech oznacza dekonunkturę w Polsce, dając podstawy do utrzymania opinii o poprawności traktowania państw V-4⁴ jako swoistego monolitu gospodarczego.

---

² www.newswithjuice2011.wordpress.com/2012/01/25/poland-a-green-island [02.05.2013].

³ www.ms.gov.pl/en/foreign_policy/europe/european_union/poland_ineu/poland_in_eu/; j-sessionid=5A60D768C3BFE479DE9DF32CC465210B.cms2 [02.05.2013].

⁴ V-4 to Grupa Wyszehradzka (Czechy, Polska, Słowacja i Węgry) – ugrupowanie służące do koordynacji działań w sferze politycznej. V-4 powstało w 1991 r. Początkowo współpraca obejmowała trzy państwa Czechosłowację, Polskę i Węgry, od stycznia 1993 r. po rozpadzie Czechosłowacji liczba państw uczestniczących w stowarzyszeniu wzrosła do czterech. V-4 ustaliło zasady spotkań i powołano Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki z siedzibą w Bratysławie. Najważniejszym posunięciem Grupy w początkowej fazie jej działania była decyzja o powołaniu w 1992 r. strefy wolnego handlu CEFTA – Środkoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu.

Celem Polski powinno być wskazanie, że wiele ocen dotyczących poziomu rozwoju Polski i państw w regionie opartych jest na subiektywnych i tym samym, mało precyzyjnych, miernikach. Pewne takie działania są podejmowane, jednak skala i ich zasięg jest jeszcze ograniczony⁵. Przypadek wzrostu gospodarczego obserwowany w Polsce podczas kryzysu 2008/2009+ jest konsekwencją określonych działań, które były podejmowane w ramach polityki gospodarczej prowadzonej w Polsce konsekwentnie po 1989 r.

Określenie źródeł wzrostu polskiej gospodarki podczas kryzysu powinno stać się więc podstawą dla sformułowania wniosków i wskazówek, które mogą być szerzej wykorzystane przez inne gospodarki w ich procesie adaptacyjnym do gospodarki rynkowej i adaptacji do nowych wyzwań.

Określenie odmienności sytuacji w Polsce, obserwowanej podczas kryzysu

Praktyka gospodarcza dostarcza wielu dowodów na to, że polska gospodarka reagowała nieco inaczej, niż pozostałe gospodarki w regionie na kryzys 2008/2009. Do najważniejszych różnic należy zaliczyć: dynamikę wzrostu gospodarczego w okresie kryzysu finansowego 2008+, zmiany pozycji rankingowej dotyczącej konkurencyjności, czy w ocenie ryzyka finansowego wynikającego z ruchu kapitału na rynku, kształtowania się kursu, a także zmian w podstawowych wskaźnikach makroekonomicznych.

W tym miejscu konieczne jest wyjaśnienie, że kryzys wywołał określone zmiany w wymienionych parametrach w przeważającej większości państw świata, niemniej analiza zmian charakterystycznych w państwach regionu, czyli porównania między Polską, Czechami, Słowacją i Węgrami – dostarczają interesującego materiału do głębszej analizy.

Informacja przedstawiona powyżej, która pochodzi z Europejskiego Monitora Wzrostu i tworzenia miejsc pracy, była jednym z pierwszych sygnałów świadczących o innym zachowaniu polskiej gospodarki podczas kryzysu.

Drugim takim sygnałem był okresowy (dwuletni) raport OECD na temat Polski⁶, w którym pokazywano (nie po raz pierwszy zresztą), że dynamika wzrostu gospodarczego polskiej gospodarki jest wyższa od państw w regionie i państw na podobnym poziomie rozwoju. Podobnych informacji dostarczył *Global Competitiveness Report* w kolejnych latach 2008/2009–2012/2013.

---

⁵ www.forum2013.polish-business.org [02.05.2013].

⁶ *OECD Economic Surveys, Poland 2010*, Vol. 8, April, Paris–Warsaw, s. 22.

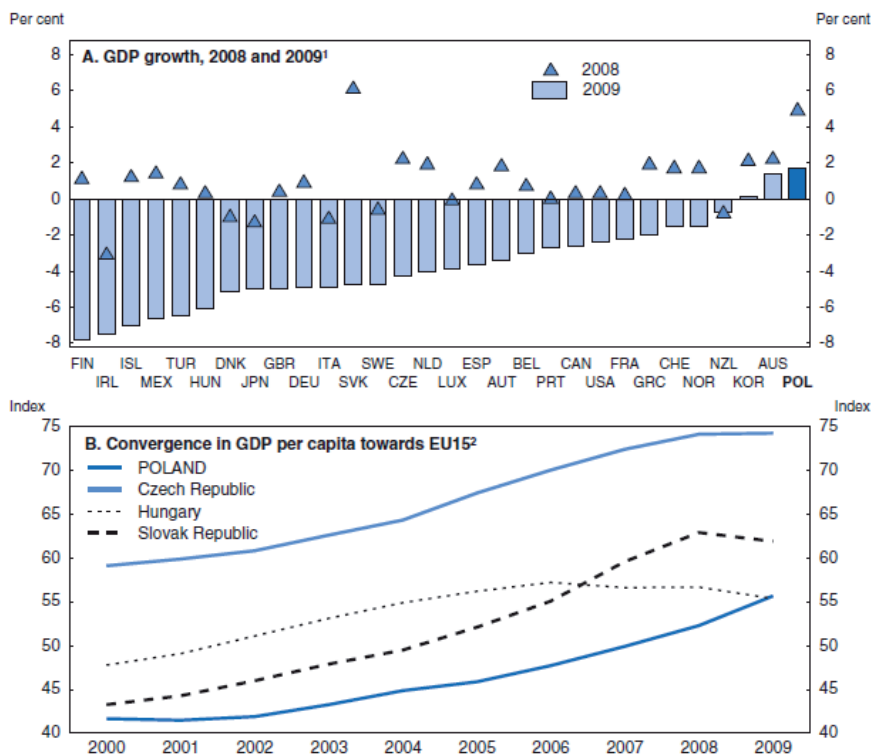
Tabela 1. Monitor europejski wzrostu i tworzenia miejsc pracy. Liga najlepszych

pozycja	państwo	ocena łączna	wzrost gospodarczy	wydajność	tworzenie miejsc pracy	kapitał ludzki	inwestycje (kapitał trwały)	zrównoważone finanse publiczne
1	Finlandia	1,34	0,84	1,40	1,05	1,20	0,75	2,80
2	Polska	1,24	2,01	1,80	0,90	0,41	1,00	1,33
3	Holandia	1,09	1,03	0,97	1,10	0,91	0,91	1,70
4	Grecja	1,04	1,12	2,07	0,93	0,53	0,97	0,60
5	Szwecja	1,02	0,41	0,19	1,08	0,88	1,19	2,36
6	Hiszpania	1,01	0,71	0,70	0,96	0,91	1,39	1,41
7	Wielka Brytania	0,93	0,54	1,37	1,02	0,96	0,74	0,84
8	Belgia	0,90	0,62	0,52	0,91	1,12	1,22	1,04
9	Niemcy	0,90	0,59	0,76	1,03	0,62	0,98	1,40
10	Austria	0,89	0,73	0,87	1,05	0,22	1,10	1,39
11	Dania	0,87	0,03	-0,47	1,11	1,04	1,30	2,43
	UE-15	0,84	0,53	0,67	0,90	0,68	0,98	1,18
12	Francja	0,80	0,50	0,59	0,86	0,75	1,21	0,82
13	Irlandia	0,70	0,31	0,73	0,98	1,04	0,56	0,55
14	Włochy	0,39	-0,05	0,18	0,39	0,08	1,04	0,58

Źródło: *European Growth and Jobs Monitor 2009. Indicators for Success in the Knowledge Economy. Allianz Economic Research and Development. The Lisbon Council, Frankfurt a. Main 2009.*

Podobnych wniosków – odbiegających od pewnej obserwowanej wśród krajów regionu normy – dostarczają zmiany w rankingach oceniających konkurencyjność. Warto to zwrócić uwagę, że od dłuższego czasu nie tylko pozycja rankingowa pozostałych państw w regionie była wyższa od polskiej, ale w części dotyczącej potencjału przyszłych zmian w tym zakresie, wszystkim trzem państwom regionu dawano większe szanse poprawy, niż to miało miejsce w przypadku Polski. Kryzys w 2008 r. pokazał, że opinie te były niewłaściwe, jeśli wręcz nie błędne. Wystarczy spojrzeć na zestawienie w tabeli 2.

Wykres 1 i 2. Polska gospodarka na tle innych gospodarek państw OECD w 2009 r.

1. Figures for 2009 are based on fourth-quarter projections for Iceland, Ireland, Luxembourg, New Zealand and Turkey.

2. In constant 2005 PPPs, EU15 = 100.

Source: OECD, OECD Economic Outlook Database; GUS.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/814127371578>

Źródło: *OECD Economic Surveys: Poland 2010*, s. 22.

Tabela 2. Pozycja Czech, Polski, Słowacji i Węgier w latach 2008–2013

Państwo	Pozycja na 144	Wynik w skali 1–7	2011/12 na 142	2010/11 na 139
Czechy	39	4,51	38	36
Polska	41	4,46	41	39
Słowacja	71	4,14	69	60
Węgry	60	4,30	48	52

Źródło: *Global Competitiveness Report 2012/2013*.

Warto przypomnieć, że jeszcze dziesięć lat temu gospodarka Polski znajdowała się w szóstej dziesiątce rankingów konkurencyjności i nie rokowano poprawy. Informacje te są znane powszechnie, choć nie starano się pokazać kompleksowo występujących tu różnic, ani wskazać na źródła, które jej wywołały. W większości przypadków za wystarczające wyjaśnienie powstania takich różnic uznawano fakt, że polska gospodarka jest gospodarką reprezentującą niższy poziom rozwoju (D. Rosati, S. Gomułka, T. Kowalik). Nie ulega wątpliwości, że gospodarka Czech już w okresie międzywojennym reprezentowała wyższy poziom rozwoju, bo było to państwo przemysłowo-rolnicze, a nie – jak Słowacja, Węgry czy Polska – gospodarka rolniczo-przemysłowa. Niemniej już to zestawienie wskazuje, że różnice w rozwoju nie dotyczą wszystkich gospodarek, a źródeł powodzenia gospodarki Polski należy szukać gdzie indziej. Podobnych wniosków dostarcza fakt, że gospodarki europejskie reprezentujące niższy od polskiego poziom rozwoju, również weszły w wartości ujemne swojej dynamiki wzrostu podczas kryzysu finansowego 2008+. Chodzi tu o republiki bałtyckie, gospodarkę Rumunii czy Bułgarii. Wyższy choć obniżony wzrost obserwowano natomiast w gospodarkach Indii czy Chin⁷. W grupie państw OECD dodatnią dynamikę wzrostu w 2010 r. odnotowano w dwóch gospodarkach: Australii⁸ i Polski⁹.

Najnowsze dane dotyczące napływu inwestycji z zagranicy w 2012 r. wskazują, że w Europie Polska zajmuje drugą pozycję, za Hiszpanią. Informacja ta również stanowi jeden z dowodów odrębności zachowań inwestorów w Europie, co jest następstwem analizy ryzyka, kosztów i możliwości zwrotu zainwestowanego kapitału¹⁰. Inwestorzy na ogół poszukują możliwości inwestowania na rynku, kierując się długotrwałym interesem, co oznacza, że zgodnie z ich planami, takie inwestycje powinny być konkurencyjne nie tylko w krótkim, ale i w średnim i długim czasie. Miernikiem rentowności inwestycji jest stopa zwrotu zainwestowanego kapitału, co stanowi pochodną zysku. Drugim ważnym czynnikiem decydującym o inwestycjach jest ryzyko związane z taką decyzją.

Dobra sytuacja gospodarcza przenosi się na ograniczenie ryzyka politycznego. Choć nie jest to tematem tego artykułu, to jednak warto ten fakt podkreślić.

Im wyższa pozycja w rankingu, tym bardziej stabilna sytuacja na scenie politycznej. Stabilność tej sceny jeszcze dodatkowo w rankingach międzynarodowych mierzona jest wskaźnikiem ryzyka politycznego. W tym rankingu Polska na równi z pozostałymi państwami regionu zaliczana jest do grupy państw umiarkowanego ryzyka. Ponieważ jednak punktem wyjścia dla oceny politycznych jest sfera gospodarki, lepszym miernikiem jest ocena stabilności społecznej czy inaczej napięć społecznych.

---

⁷ World Economic Outlook, *World Economic and Financial Surveys. Hopes, Realities, Risks*, IMF, Washington, April 2013, s. 2.

⁸ *OECD Economic Surveys, Australia 2010*, November, Paris–Sydney, s. 4.

⁹ *OECD Economic Surveys, Poland 2010...*, s. 22.

¹⁰ M. Grzegorzczak, *Polska świeci przykładem*, „Puls Biznesu”, 28 maja 2013, s. 1 i 8–9.

Tabela 3. Ocena napięć społecznych w świecie w 2012 r. (na 165 państw poddanych ocenie)

Państwo	Pozycja w 2012	Indeks w 2012	Indeks w 2007	Napięcie gospodarcze	Zmienność nastrojów społecznych
Czechy	153	3,7	3,7	4	2,7
Polska	136	3,7	2,7	6	2,9
Węgry	83	6,1	2,1	8	4,2
Słowacja	99	5,5	2,5	6	5,0

Źródło: www.viewswire.eiu.com/site_info.asp?info_name=social_unrest_table&page=noads [data dostępu??]

Wyjaśnienie źródeł odrębności

Z pewnością za źródła innych zachowań gospodarek krajów Europy Środkowej nie można przyjąć poziomu ich rozwoju gospodarczego. Twierdzenie to oparte jest na założeniu, że żadna z gospodarek tego regionu nie jest zbliżona poziomem swojego rozwoju do poziomu Chin czy Indii i jest im bliżej do poziomu rozwoju państw wysoko rozwiniętych, o czym m.in. decyduje ich obecność w OECD. W podobny sposób klasyfikują te gospodarki również i takie źródła, jak *Global Competitiveness Report*¹¹, gdzie gospodarki państw świata podzielono na trzy zasadnicze grupy, co dodatkowo uzupełniono dwoma grupami przejściowymi¹².

Tabela 4. Etapy rozwoju gospodarczego i czynniki decydujące o wzroście

Pierwszy etap rozwoju	Drugi etap rozwoju	Trzeci, najwyższy etap rozwoju
Etap oparty na ilości i dostępności czynników produkcji	Etap oparty na efektywności wykorzystania czynników produkcji	Etap oparty na innowacyjności
Czynniki decydujące o konkurencyjności i wzroście		
Instytucje Infrastruktura Warunki makroekonomiczne Zdrowie i podstawowe wykształcenie	Wyższe wykształcenie i praktyka zawodowa Efektywność rynków towarowych Efektywność rynku zatrudnienia Rozwój rynku kapitałowego Gotowość technologiczna Wielkość rynku	Zaawansowanie działalności gospodarczej Innowacyjność
Poziom płac na określonym poziomie rozwoju (w dolarach amerykańskich)		
2 000–2 999	3 000–8 999	9 000–17 000>

Źródło: na podstawie *Global Competitiveness Report 2012/2013*, s. 8–9.

¹¹ IMD, *Global Competitiveness Report 2012/2013*, Geneva 2012, s. 8.

¹² X.J., Sala-i-Martin, M. Blanke, T. Drzeniek Hanouz, I. Geiger, F. Mia, F. Pua, *The Global Competitiveness Index: Measuring the Productive Potential of Nations*, „The Global Competitiveness Report 2007–2008”, Hampshire 2007, s. 3–50.

Przedstawiony model wymaga kilku dodatkowych wyjaśnień¹³. Po pierwsze wielkość rynku w obecnych warunkach, kiedy ma się do czynienia z liberalizacją regionalną i globalną – nie jest ograniczona do rynku narodowego państwa, a uwzględnia jego powiązania międzynarodowe, w tym udział w WTO i regionalnych organizacjach integracyjnych. W przypadku państw analizowanych w tym raporcie będzie to wewnętrzny rynek UE. Ponadto geograficzny, a także demograficzny rozmiar rynku również nie stanowi determinanty decydującej o jego rzeczywistej wielkości. O wielkości rynku decyduje liczba ludności i jej dochody oraz przyzwyczajenia konsumpcyjne, a także poziom cen. W sumie oceniając wielkość rynku, należy więc brać pod uwagę zamożność konsumentów i model konsumpcji przez nich reprezentowany.

Tabela 5. Znaczenie poszczególnych grup czynników decydujących o wzroście na poszczególnych etapach rozwoju oraz przykłady państw w danej grupie

Wyszczególnienie	Fazy rozwoju				
	Pierwsza (1)	Prześciowa między 1 a 2	Druga (2)	Prześciowa między 2 a 3	Trzecia (3)
	Stymulowana przez wielkość zasobów		Stymulowana przez efektywność		Stymulowana przez innowacyjność
PKB na głowę w dolarach amerykańskich (przedziały)	<2 000	2 000–2 999	3 000–8 999	9 000–17 000	>17 000
Znaczenie podstawowych wymogów	60%	40–60%	40%	20–40%	20%
Znaczenie wymogów efektywnościowych	35%	35–50%	50%	50%	50%
Znaczenie wymogów innowacyjnych	5%	5–10%	10%	10–30%	30%
Przykłady państw ilustrujące ich zakwalifikowanie do określonego etapu rozwoju					
Wybrane państwa	Indie	Egipt Azerbejdżan	Bułgaria Chiny Rumunia Ukraina	Chile Węgry Polska Turcja Rosja Litwa Łotwa	Australia Czechy Słowacja USA Francja Wielka Brytania Niemcy Japonia

Źródło: *Global Competitiveness Report 2012/2013*, s. 9–10.

W ocenach stosowano szereg różnych parametrów, które pozwoliły zakwalifikować poszczególne państwa do grup reprezentujących określony poziom rozwoju. W porównaniu z poziomem rozwoju Polski czy Węgier, wątpliwości może

¹³ R.J. Barro, X. Sala-i-Martin, *Convergence*, „Journal of Political Economy 1992”, No. 100, s. 223–251; R.J. Barro, *Economic Growth*, Cambridge Ma 2003.

budzić zaklasyfikowanie Słowacji do grupy państw najwyżej rozwiniętych. Podobne wątpliwości może również budzić klasyfikacja gospodarki Czech, chociaż w tym ostatnim przypadku są one mniejsze. Nie ulega wątpliwości, że każda z grup obejmuje państwa, w których można dostrzec bardzo duże rozpiętości w poziomie rozwoju. Wiele wskazuje na to, że przeprowadzona klasyfikacja w dużym stopniu brała pod uwagę poziom dochodów, a w mniejszym – wydajność, dynamikę jej wzrostu, poziom rozwoju systemu bankowego i rynku kapitałowego oraz intensywność konkurencji i poziom cen. Niemniej bez względu na uwagi krytyczne i wątpliwości, jakie mogą się nasunąć w efekcie analizy informacji przedstawionych w powyższym zestawieniu, wskazuje ono, że nie stan „niskiego rozwoju gospodarczego” decydował o dynamice wzrostu gospodarczego Polski w kryzysie finansowym 2008+. Obecnie dodatkowo tworzy się trójwymiarowy trójkąt (piramidę), gdzie wierzchołkami są: 1) transport i infrastruktura z nim związana; 2) elektryczność i jej dostępność (cena, płynność dostaw itp.¹⁴); 3) technologie telekomunikacyjne.

Polska brana jest pod uwagę w raportach oceniających ryzyko, co obejmuje szereg parametrów, takich jak wpływ negatywny otoczenia na sytuację gospodarczą, ataki cybernetyczne, spowolnienie dynamiki wzrostu gospodarki Chin, spadek cen surowców, luki w globalnym zarządzaniu gospodarką światową, kryzys zaopatrzenia w wodę, negatywne skutki złego zarządzania finansami publicznymi itp. Interesujące są wyniki publikowane w tych raportach, zwłaszcza w kontekście grupy czterech analizowanych państw. Po pierwsze Polska jest wskazywana jako rynek z dobrze rozwiniętym systemem bankowym i rynkiem kapitałowym. Opinia ta przeciwstawia się dość powszechnie znanym ocenom o relatywnie dużym zafaniu polskiej branży bankowej i rynku kapitałowego¹⁵. Jeśli chodzi o międzynarodowe rankingi, na których podaje się 50 państw ocenianych jako mało ryzykowne do inwestowania, Polska znajduje się tu na 23 pozycji. Warto dodać, że pozostałe państwa nie są odnotowane na tej liście¹⁶. Jeśli zaś chodzi o wyniki badań przeprowadzonych wśród managementu pracującego w czterech wymienionych państwach w korporacjach międzynarodowych lub bankowości, to należy podkreślić, że Polska tu wypada najlepiej, plasując się na 57 pozycji, przed Czechami (58), Słowacją (98) i Węgrami (103)¹⁷.

Rozważania prowadzą do wniosku, że Polska gospodarka daje sobie radę w obecnych trudnych warunkach. Z pewnością ekonomiści i politycy woleliby widzieć lepsze wyniki niż te, które Polska osiągnęła. Niemniej – choć nie jest to dobre pocieszenie – pozostałe państwa grupy zniosły gorzej od Polski kryzys 2008+.

---

¹⁴ W sposób ograniczony funkcjonuje przekonanie, że ważną determinantą konkurencyjności, zwłaszcza na niższych etapach rozwoju, kiedy liczą się koszty wykorzystywanych czynników produkcji, jest efektywność wykorzystania czynników produkcji i innowacyjność.

¹⁵ Ministerstwo Gospodarki, *Raport o stanie gospodarki. Polska 2012*, Warszawa 2012.

¹⁶ WEF, „Global Risks 2013. 8th Report”, Geneva 2013.

¹⁷ *Ibidem*, s. 67.

Jak kryzys wpływa na gospodarkę Czech, Polski, Węgier

Syntetycznymi miernikami makroekonomicznymi tego, co dzieje się w gospodarce, jest poziom wskaźników znanych pod pojęciem „kryteria konwergencji”¹⁸⁷. Choć jest to określenie ekonomiczne, to każdy je mógł poznać w związku z dyskusjami na temat wielkości deficytu budżetowego, jego redukcji związanej z tym restrukturyzacją wydatków oraz zmianami w dochodach do budżetu. Poziom cen i stóp procentowych nie stanowi tak dużego zagrożenia stabilności makroekonomicznej, jak to miało miejsce na początku transformacji, kiedy liberalizowano ceny. Większym wyzwaniem jest spełnienie kryteriów monetarnych: deficytu i długu publicznego. Warto im się tu przyjrzeć bliżej.

Tabela 6. Realizacja kryteriów fiskalnych w krajach V-4 w latach 2006–2018^x

Państwo	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Ogólny wynik finansów publicznych												
Czechy	-2,4	-0,7	-2,2	-5,8	-4,8	-3,2	-5,0	-2,9	-2,8	-2,6	-2,6	-2,8	-2,8
Słowacja	-2,6	-1,6	-2,0	-8,0	-7,7	-4,9	-4,9	-3,2	-3,0	-2,9	-2,9	2,9	-2,9
Polska	-3,6	-1,9	-3,7	-7,4	-7,9	-5,0	-3,5	-3,4	-2,9	-2,2	-2,0	-2,0	-1,9
Węgry	-9,4	-5,1	-3,7	-4,5	-4,5	-4,3	-2,5	-3,2	-3,4	-3,3	-3,2	-3,1	-3,0
UGiW	-13	-0,7	-2,1	-6,4	-6,2	-4,1	-3,6	-2,9	-2,6	-2,2	-1,8	-1,4	-1,2
G-7	-2,2	-2,1	-4,5	-10,2	-9,0	-7,7	-7,0	-6,7	4,7	3,7	3,3	3,8	3,2
	Pierwotny wynik finansów publicznych ^y % udział w PNB												
Czechy	-1,7	0,0	-1,5	-4,8	-3,6	-2,1	-3,7	-1,6	-1,4	-1,2	-1,0	-1,2	-1,2
Słowacja	-1,8	-0,8	-1,2	-6,9	-6,5	-3,5	-3,4	-1,4	-1,2	-1,0	-0,9	-0,7	-0,6
Polska	-1,0	0,4	-1,5	-4,8	-5,2	-2,3	-0,5	-0,7	-0,1	0,5	0,6	0,5	0,6
Węgry	-5,7	-1,2	0,0	-0,3	-0,6	7,9	1,5	0,9	0,5	0,6	0,7	0,8	0,7
UGiW	1,2	1,9	0,5	-3,9	-3,7	-1,5	-0,8	0,0	0,2	0,7	1,1	1,4	1,7
G-7	-0,5	-0,2	-2,6	-8,4	-7,1	-5,7	-5,0	-3,8	-2,7	-1,7	-1,2	-0,9	-0,6

¹⁸ Kryteria konwergencji zostały wprowadzone w traktacie z Maastricht i służyły do zbliżenia zasad działania gospodarek państw członkowskich UE przed wprowadzeniem wspólnej waluty euro, kiedy tworzono unię gospodarczą i walutową (UGiW). Realizacja kryteriów decydowała o zakwalifikowaniu do UGiW państw, które były zainteresowane takim krokiem. Kryteria dzielą się na fiskalne i monetarne. Fiskalne dotyczą udziału wielkości deficytu w PNB oraz długu publicznego w PNB. Są sztywne, to znaczy, że nie zmieniają się mimo różnego stopnia ich realizacji przez państwa członkowskie. Dla deficytu wartość referencyjna wynosi -3%, dla długu -60%. W przypadku kryteriów monetarnych mierzy się odchylenie stopy inflacji i stopy procentowej od wartości referencyjnej, którą uzyskuje się trzech dla państw członkowskich UE, mających w tym zakresie najlepsze wyniki. Stopa procentowa nie powinna przekraczać 2 punktów procentowych poziomu referencyjnego, a stopa inflacji nie powinna być wyższa od 1,5% dla wyniku 3 państw o najlepszym jego poziomie. Poziom wskaźników referencyjnych w tym przypadku ulega zmianie ze względu na zmienność inflacji i stóp procentowych, stanowiących instrument polityki monetarnej każdego banku centralnego. Dodatkowymi warunkami, które państwa pretendujące do UGiW musiały spełnić, były: stabilność kursu – trzeba go było utrzymać w określonej wcześniej proporcji do euro, wprowadzając swoją walutę do ERM-2 (mechanizmu stabilizacji kursu), oraz niezależność narodowych banków centralnych każdego kraju.

	Cyklicznie dopasowany deficyt % udział w PNB												
Czechy	-3,8	-3,2	-4,9	-6,1	-5,2	-3,8	-4,5	-2,0	-1,8	-1,9	-2,1	-2,6	0,0
Słowacja	-2,5	-2,6	-3,0	-6,6	-7,3	-4,7	-4,4	-2,4	-2,4	-2,5	-2,7	-2,8	-2,9
Polska	-3,5	-2,5	-4,5	-7,3	-7,8	-5,2	-3,4	-2,9	-2,6	-2,0	-1,9	-1,9	-1,9
Węgry	-11,6	-6,7	-5,5	-2,9	-3,3	-6,7	-1,6	-2,1	-2,6	-2,8	-3,1	-3,1	-3,0
UGiW	-2,1	-2,1	-3,1	-4,6	-4,8	-3,4	-2,4	-1,3	-1,3	-1,1	-1,1	-1,1	-1,0
G-7	-2,7	-2,7	-4,1	-6,6	-7,1	-6,2	-5,4	-4,2	-3,4	-2,7	-2,7	-2,9	-3,1
	Wydatki państwa jako % PNB												
Czechy	28,3	27,9	28,7	34,2	37,8	40,8	43,1	44,8	46,1	46,6	47,0	47,4	48,1
Słowacja	30,5	29,4	27,9	35,6	41,0	43,3	52,3	55,3	56,4	56,6	56,7	56,6	56,6
Polska	47,7	45,0	47,1	50,9	54,8	56,4	55,2	56,8	56,2	55,4	54,3	53,2	52,1
Węgry	65,9	67,0	73,0	79,8	81,8	81,4	79,0	79,9	80,3	80,3	80,2	79,8	79,2
UGiW	46,6	46,0	47,2	51,2	51,0	49,5	49,8	49,4	49,2	48,6	48,1	47,8	47,6
G-7	39,3	39,5	41,5	45,7	44,3	43,8	43,1	42,9	42,5	42,0	41,8	41,41	41,5

* Prognoza MFW

† Pierwotny wynik finansów publicznych to udział deficytu/nadwyżki budżetowej w PNB bez oprecentowania kredytów zaciągniętych na finansowanie zobowiązań z poprzedniego okresu sprawozdawczego

Źródło: Fiscal Monitor, *Fiscal Adjustment In Uncertain World*, April 2013, Washington IMF 2013, s. 59 i nast.

Uzyskane przez cztery analizowane państwa wyniki przedstawia się na tle grupy państw wysoko rozwiniętych G-7 i państw członkowskich UGiW. Ostatni ze wskaźników, w którym pokazuje się udział wydatków państwa w PNB – stanowi syntetyczny miernik „obecności państwa” w gospodarce. Wskaźnik ten nie wymaga dodatkowych komentarzy i mówi sam za siebie. Najwyższy jest na Węgrzech, najniższy w Czechach i Polsce. W Słowacji kształtuje się na pośrednim poziomie, między wymienionymi państwami. Jeśli chodzi o Słowację, to należy zwrócić uwagę, że poziom tego wskaźnika uzyskany przez tę gospodarkę kształtuje się na wyższym poziomie niż średnia dla państw UGiW, w której Słowacja uczestniczy. Pozostałe państwa grupy poddanej analizie nie są uczestnikami UGiW.

Przedstawiając informacje na temat koniecznych zmian strukturalnych wydatków, co będzie prowadziło do zmniejszenia państwa w gospodarce, ale i dodatkowo wpłynie na dopasowanie struktury budżetu do wymogów związanych z procesem starzenia się społeczeństwa czy dopasowaniem wydatków do fazy cyklu koniunktury, można wskazać, że wymagania w tym zakresie w przypadku Polski są największe. Odnosi się to do porównań w ramach czterech analizowanych państw. Warto jednak wspomnieć, że w przypadku państw OECD lub państw tworzących G-20 wskaźnik uzyskany przez Polskę przekroczony jest dodatkowo trzykrotnie. Informacja ta nie stanowi zbytniego pocieszenia, jej celem jest próba rzetelnej informacji na dany temat.

Tabela 7. Państwa V-4 i ich potrzeby finansowe wynikające z dopasowania struktury wydatków budżetowych

Państwa	Potrzeby dostosowania struktury			Przykład strategii dostosowania pozwalającej osiągnąć cel długu w 2030 r. do 40% PNB		
	Zadłużenie brutto	CAPB ^x	Wydatki związane z wiekiem społeczeństwa w latach 2013–2030	CAPB 2020–2010	Wymagane dopasowanie 2013–2020	Wymagane dostosowanie związane z wiekiem 2013–2030
	(1)	(2)	(3)	(4)	(4)-(2)	(4)+(3)-(2)
Czechy	44,8	-0,5	0,4	0,3	0,9	1,3
Słowacja	55,3	-0,5	2,6	0,4	0,9	3,5
Polska	56,8	-0,3	0,9	2,2	2,4	3,3
Węgry	79,9	2,1	0,8	3,8	1,6	1,5
Średni wynik dla gospodarek wysoko rozwiniętych	95,9	-1,4	4,2	3,6	4,9	9,1
G-20	99,2	-1,7	4,3	3,8	5,5	9,8

^x CAPB – *Cyclically Adjusted Balance* – cyklicznie dopasowany wynik jako udział (5) w PNB.

Źródło: jak w tabeli 6.

Próba oceny źródeł dostrzeżonych odmienności

Źródeł odmienności makroekonomicznych parametrów można doszukać się przede wszystkim w różnicach strategii transformacyjnych zastosowanych w każdym z tych czterech państw regionu ES¹⁹. Ponadto znaczenie ma stan zaawansowania zmian i konsekwencja w realizacji zamierzeń, czemu można przeciwstawiać rozwiązania oznaczające wycofywanie się z wcześniej wprowadzonych rozwiązań w efekcie takich lub innych uwarunkowań. W Polsce strategia transformacji, określana jako szokowa, oparta była na wykorzystaniu konkurencji z rynków reprezentujących wyższy poziom zaawansowania rozwoju, a co za tym idzie, charakteryzujących się wyższą efektywnością wykorzystania posiadanych czynników produkcji, bardziej innowacyjnych i o bardziej rozwiniętych rynkach. W pozostałych państwach regionu zastosowaną strategię również określano jako szokową, lecz nie była ona oparta na tak szybkiej i szerokiej liberalizacji kontaktów gospodarczych z rynkami zagranicznymi. Zdecydowały o tym zastosowane rozwiązania dotyczące liberalizacji, np. w ramach układów europejskich, jak i daty podpisania ich i etapy realizacji. Dowodem na inny rodzaj strategii transformacyjnej zastosowanej w tych państwach może być również i to, że w przypadku Polski zaobserwowano

¹⁹ *Transformacja systemowa w Polsce*, red. K. Żukrowska, Warszawa 2010, s. 283.

w początkowej fazie transformacji gospodarczej szybki i w miarę głęboki spadek produkcji, zjawisku temu towarzyszył skokowy wzrost inflacji i bezrobocia. Brak tych zjawisk na Węgrzech i w Czechosłowacji a potem Czechach i Słowacji, był początkowo interpretowany jako „lepsza forma strategii przemian” niż w Polsce. Ponadto wszystkie wymienione trzy gospodarki odnotowały wyższy napływ inwestycji bezpośrednich (BIZ) do gospodarki w pierwszych latach transformacji niż Polska. Napływ BIZ do tych gospodarek również może być interpretowany jako efekt ocen transformacji na tych rynkach: pozytywny dla Czech, Słowacji i Węgier, a negatywny dla Polski. Niemniej kapitał napływający na początku lat 90. na rynki tych państw może być interpretowany w dwojaki sposób, co wskazuje na jego ograniczone działanie na zmiany w tych gospodarkach, podnoszące ich konkurencyjność czy wydajność:

- po pierwsze napływający w tym czasie kapitał z zagranicy można uznać w większości przypadków za najbardziej wrażliwy na konkurencję w zakresie czynników produkcji, ich dostępności i kosztów, a więc sprowadza się on do konkurencyjności kosztowej, która w gospodarkach reprezentujących wyższy poziom rozwoju nie ma tak dużego znaczenia, jak efektywność wykorzystania tychże czynników i innowacje;
- po drugie wszystkie gospodarki pokomunistyczne, których cechą charakterystyczną było pełne zatrudnienie, odziedziczyły po nim w konsekwencji to, co można określać jako „nadmierne zatrudnienie”, a inaczej mówiąc, niska wydajność lub rezerwy proste ukryte w czynniku pracy. Napływ kapitału z zagranicy był z pewnością nośnikiem poprawiającym poziom wykorzystywanych technologii i przez to wpływał na podniesienie wydajności pracy, niemniej był to krok, który nie został poprzedzony etapem racjonalizacji zatrudnienia i bezinwestycyjnego rozwoju, który pozwala uruchomić rezerwy proste. Rezerwy proste uruchamia się nie przez stosowanie nowszych technologii, ale przez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań w organizacji pracy. Kolejność polegająca na bezinwestycyjnym rozwoju, podczas czego uruchamia się proste rezerwy pracy, prowadzi do skokowego wzrostu wydajności. Stanowi punkt wyjścia do inwestycyjnego etapu rozwoju, w którym ponownie dochodzi do skokowego wzrostu wydajności pracy. Realizuje się tu określone działania w kolejnej sekwencji. Brak fazy bezinwestycyjnego rozwoju zamraża rezerwy proste i podnosi wydajność w efekcie zastosowania nowych technologii. Trzeci etap to stosowanie innowacji, a w tym technologii telekomunikacji (ITC). Pełne wykorzystanie potencjalnych możliwości w dwóch poprzednich etapach rozwoju daje lepsze efekty na etapie wykorzystania ITC. Wskazuje na stan przygotowania, gotowości ich przyjęcia i zastosowania, a następnie zrobienie z nich pożytku. W konsekwencji szybkiej i nieprzygotowanej odpowiednio absorpcji kapitału zagranicznego daje określone efekty w sferze wzrostu wydajności i dostosowania gospodarki do rewolucyjnych zmian gospodarki postindustrialnej i wykorzystującej ITC.

Streszczone tu procesy opisywano wielokrotnie, więc nie będą tu ilustrowane ich statystyki, niemniej należy zwrócić uwagę, że zjawiska na początku transformacji w Polsce powszechnie były interpretowane jako negatywne. A interpretacja taka pozostawia głęboki ślad w pamięci ekspertów i przedstawicieli mediów, który nie jest korzystny ani dla naszego państwa, ani dla jego gospodarki. Wystarczy podkreślić, że Polska gospodarka w dwudziestoleciu transformacji była gospodarką, która przez cały okres, od 1989 r., charakteryzowała się wyższą dynamiką rozwoju niż państwa regionu pokomunistycznego. Poza tym rozwijała się szybciej niż gospodarki państw UE, które starała się i stara się nadal dogonić. Oznacza to, że fenomen wzrostu obserwowany po kryzysie 2008+ nie był zjawiskiem odosobnionym i miał swoje korzenie w przeprowadzonej konsekwentnie transformacji.

Opinia na ten temat zderza się z opiniami, które powstały w efekcie kryzysu finansowego 2008+ i interpretacji różnych wypowiedzi na temat interwencji czy powrotu do interwencji, a także wycofywania się z niej. W efekcie dość powszechnej opinii o załamaniu się koncepcji ekonomicznych opartych na doktrynie liberalnej, zaczęto ją dość powszechnie odrzucać i stosować inne koncepcje, wykorzystujące w większym stopniu interwencję, stymulowanie gospodarki, kontrolę, ograniczenie swobód. Takie podejście wynika przede wszystkim z interpretacji pewnych wypowiedzi, a nie analizy zachowań polityków i stosowanej przez nich polityki gospodarczej czy handlowej. Opinie jednak idą w jedną stronę, podczas gdy gospodarka – w inną. Można się o tym przekonać analizując wyniki podawane przez MFW w regularnie przygotowywanych raportach nt. stabilizacji finansowej²⁰.

Przykładem może być interpretacja słów Ch. Lagarde, szefowej Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), która powiedziała, że „mając na uwadze wzrost, należy zastanowić się nad dynamiką wycofywania się z wsparcia dla gospodarki”. Twierdzenie to nie ma w sobie nic jednoznacznego. Może być interpretowane jako przyzwolenie dla wydłużenia okresu wsparcia, jak i skrócenie go i szybkie wycofanie się z działań tego rodzaju. Niemniej – jak każda interpretacja – słowa Lagarde zostały ocenione bardzo różnie przez ekonomistów. Wystarczy spojrzeć na omówienie przygotowanej przez „Gazetę Prawną” wyników ankiety na temat kryzysu cypryjskiego²¹.

Działania podejmowane w każdej gospodarce ukierunkowane są na redukcję deficytu i długu publicznego. MFW nadal ocenia, że największe ryzyko związane jest z zagrożeniami wynikającymi z braku konsolidacji finansów publicznych²².

Strategie rozwoju dla gospodarki postindustrialnej obejmują działania skierowane na zmiany w strukturze zatrudnienia, co powinno być poprzedzone zmianami w kierunkach edukacji, podporządkowane koncepcji przygotowania kadry do tworzenia własności intelektualnej, a więc produkcji o wysokiej wartości dodanej,

²⁰ IMF, *Global Financial Stability Report, Old Risks New Challenges*, Washington 2013, s. 89.

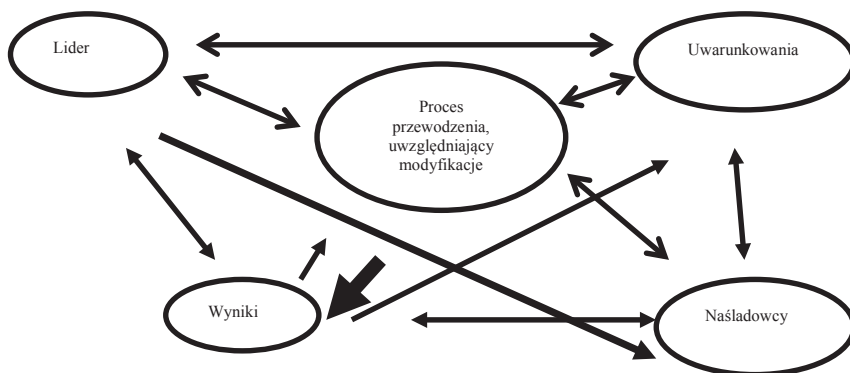
²¹ *Prognoza: Kryzys cypryjski może się powtórzyć*, www.biznes.gazetaprawna.pl/galerie/703706,duze-zdjecie,1,prognoza-dla-eur ().

²² IMF, *Global Financial Stability Report...*, s. 2.

z dużą wagą innowacyjności. Przykładem takiej strategii jest „Strategia Europa 2020”. Przygotowania do tej fazy rozwoju powinny objąć wszystkie fazy wychowania i uczenia, począwszy od przedszkola. Równocześnie obok działań o charakterze kreatywnym konieczne jest rozwijanie przedsiębiorczości i samodzielności. Polska wykazała w swojej strategii transformacji, że może przygotować koncepcje kreatywne, wybiegające naprzód i wprowadzające szereg rozwiązań antycypacyjnych, czyli takich, które jeszcze nie są stosowane powszechnie, ale się o nich mówi i dąży do zastosowania. Model antycypacyjny zastosowanych rozwiązań daje rentę lidera i pozwala z niej korzystać doradzając innym państwom i ich politykom w jaki sposób dojść do podobnych wyników, dostosowując zastosowane w tym kraju rozwiązania do konkretnych warunków kraju kontrahenta. Przykładowo, polskie doświadczenia po określonej modyfikacji mogą być zastosowane np. w krajach Ameryki Łacińskiej czy Afryki Północnej. Model antycypacyjny jest rozwiązaniem korzystniejszym niż model naśladowcy oparty na zasadzie *follow the leader* („podążaj za przywódcą”).

Rysunek 1. Model oparty na przywództwie w realizacji koncepcji rozwojowych

Lider – państwo, które pierwsze wprowadza określone rozwiązania

Proces przewodzenia, uwzględniający modyfikacje (specjaliści wspomagają przygotowanie programów w innych państwach). Pomoc jest warunkowana zainteresowaniem taką formą współpracy

Uwarunkowania – warunki w jakich wdraża się określone modyfikacje

Naśladowcy – inne państwa i ich rynki, na których planuje się wykorzystać rozwiązania zbliżone do tych, które zastosowano w państwie lidera. Model wdrażanych reform musi uwzględniać specyfikę danego państwa i warunki, w jakich model ten jest wdrażany

Wyniki – osiągnięcie pożądanego rezultatu w wyniku zastosowanych rozwiązań, które zostały zaprojektowane z pomocą ekspertów

Jeśli przedstawiony model odniesie się do praktyki, to można go wykorzystać uwzględniając następujące płynące z niego uwarunkowania:

Polska – jako lider transformacji systemowej.

Wyniki – zmiana ustroju w warunkach pokojowych, szybki wzrost gospodarczy, przygotowanie do otwarcia gospodarki, konkurowania i rozwoju w etapie post-industrialnym, przejścia od fazy rozwoju efektywnościowego do innowacyjnego.

Naśladowcy – tu grupa państw jest dość szeroka, może bowiem obejmować państwa WNP, basenu Morza Śródziemnego, Afryki Północnej, Ameryki Łacińskiej czy Azji Zachodniej.

Uwarunkowania – modele transformacji powinny być dostosowane każdorazowo do warunków danego państwa. Zmianom prawa, wprowadzeniu instytucji i nawiązaniu kontaktów zewnętrznych powinno towarzyszyć tworzenie warunków dla pracy, co oznacza z jednej strony działania destrukcyjno-porządkujące (np. eliminacja układów mafijnych) i tworzenie warunków dla normalnej pracy, która jest podstawą dla utrzymania się rodziny i pozyskiwania zarobków pozwalających finansować koszty codziennego życia.

Proces przewodzenia – uwzględniający modyfikacje. Wprowadzenie zmian wymaga akceptacji społecznej określonego programu. Brak perspektywy poprawy warunków życia ludności, która powinna wyrazić zgodę na te zmiany, stanowi czynnik uniemożliwiający ich przeprowadzenie. Warunkiem skuteczności zmian jest przyzwolenie na ich wdrażanie, zainteresowanie nimi, współodpowiedzialność, wyraźna perspektywa poprawy warunków życia itp. Polska ma unikatowe warunki obecnie umożliwiające wykorzystanie swojej przewagi zdobytej w procesie transformacji. Decyduje o tym kilka czynników. Po pierwsze – wyraźna poprawa notowań w rankingach międzynarodowych zaobserwowana po kryzysie 2008+. Po drugie przeniesienie się przemysłu do gospodarek wschodzących, co powtarza niejako warunki startowe, jakie były w przypadku polskiej transformacji, gdzie ważną rolę odegrały związki zawodowe, tworzące siłę polityczną, zaangażowaną w procesy przemian. Faza postindustrialna rozwoju modyfikuje te warunki. W przypadku Polski ważną rolę odegrało to, że była akceptacja procesu zmian i przywódców politycznych, którzy te zmiany wprowadzali. Scena polityczna była na tyle rozbudowana, że można było kontynuować proces przemian przy zmianach politycznych. Otoczenie międzynarodowe było zaangażowane we wsparcie procesu przemian w Polsce. Przemiany systemowe w ES rozpoczęły się od Polski²³, a nie od obalenia muru berlińskiego 9 listopada 1989 r., jak to się powszechnie uważa. Ważnym elementem polskiej transformacji była szokowa terapia w gospodarce i gradualizm w sferze politycznej. Wsparciem dla zmian politycznych były

---

²³ Obrady Okrągłego Stołu trwały od 6 lutego do 5 kwietnia 1989 r. W ich wyniku ustalono warunki przemian systemu politycznego i gospodarczego w Polsce. W czerwcu 1989 r. odbyły się wybory do tzw. Sejmu kontraktowego (jedno z ustaleń Okrągłego Stołu), które doprowadziły do gradualnych przemian politycznych i utworzenia pierwszego wolnego rządu, koalicji „Solidarność”, SD i PSL.

obrady polityczne Okrągłego Stołu. Do ważnych elementów polskich przemian należy zaliczyć instytucjonalizację polskich powiązań zewnętrznych. Oprócz tego przygotowano szczegółowy program gospodarczy, który obejmował liberalizację cen, prywatyzację, liberalizację wymiany handlowej, wprowadzenie wymienialności polskiej waluty, stabilizację cen, decentralizację wymiany handlowej, zmiany systemu podatkowego, zmiany w działaniu finansów państwa, wprowadzenie odpowiednich przepisów prawnych, instytucji rynkowych itp.

W momencie, kiedy Polska rozpoczęła swoje przemiany systemowe, nadal była otoczona przez państwa o gospodarce planowej i monopartyjnych systemach politycznych. Tworzyło to naturalne warunki dla liberalizacji cen i automatycznie wymuszało rozwijanie kontaktów gospodarczych z rynkami państw zachodnich. Szereg warunków, które trzeba było spełnić w Polsce na jej drodze do rynku i demokratyzacji, są już spełnione przez państwa, które dążą do zmian swych warunków gospodarczych czy politycznych. Stan zaawansowania tych zmian nie oznacza jednak, że polski model przemian traci na znaczeniu. Polska przeszła od początku przez bardziej zaawansowane fazy transformacji, które mogą być wykorzystane i w innych państwach.

Podsumowanie

W rozważaniach niniejszych starano się pokazać, że Polska ma unikatowe warunki dla odegrania roli lidera w zmianach systemów gospodarczych i politycznych w krajach/regionach, które takich zmian potrzebują. Zapotrzebowanie na wiedzę wyniesioną z transformacji jest duże. Istnieje duża grupa państw, które dążą do poprawy warunków gospodarowania. Polska w tym procesie może odegrać ważną rolę, bo ma określone doświadczenie w transformacji. Nie może jednak tej roli realizować samodzielnie, ale we współpracy z innymi państwami pokomunistycznymi, które zostały członkami UE. Uczestnictwo w takim procesie może również być interesującym doświadczeniem dla przedstawicieli innych państw, które dążą u siebie do przeprowadzenia przemian i przybliżenia się do UE. Ważną rolę można tu przypisać przedstawicielom organizacji międzynarodowych (MFW, Banku Światowego, Regionalnych Banków i WTO oraz UE i regionalnych ugrupowań integracyjnych). Ważną rolę również mogą odegrać przedstawiciele pozarządowych organizacji, które specjalizują się w normalizacji warunków działania społeczności lokalnej, przygotowania struktur lokalnych itp. Komisja Europejska przewidując, że doświadczenie państw pokomunistycznych może być szerzej wykorzystane, stworzyła portal (European Transition Compendium²⁴), na którym można znaleźć informacje na temat przemian, które modyfikują rolnictwo, reformę rynku i prywatyzację ziemi, a także problemy związane z ochroną środowiska i rozwojem. Znaleźć też można informacje na temat reform gospodarczych, zarządzania za-

²⁴ www.eutransition.eu.

graniczną pomocą i rozwojem lokalnych struktur administracji. Polska powinna, zgodnie z założeniami przyjętymi w Wieloletnim Programie Współpracy Rozwojowej 2012–2015: Solidarność, Demokracja, Rozwój, aktywnie zaangażować się w uzupełnienie wiedzy na temat transformacji w Komisji Europejskiej, włączając w ten proces specjalistów od budżetu, mobilizując do wspierania zmian zapisanych w wieloletnich ramach finansowych, oznaczających przesunięcia na rzecz rozwoju i zwiększenia udziału w budżecie wydatków na cel, jakim jest rola UE jako gracza globalnego. Przy czym rola UE powinna koncentrować się na ekspertyzie dotyczącej tego, gdzie jest miejsce dla Polski i jej ekspertów, wciągając w proces stymulowania zmian ekspertów z Chin, Rosji, Chile i zainteresowanych państw. Stworzenie małych, kompleksowo nastawionych do zmian zespołów, wspieranych finansowo z funduszy UE i pozostałych państw G-20 jest rozwiązaniem, które może być wzorowane na angażowaniu się państw OECD w proces przemian po 1989 r. Warto też wspomnieć, w jaki sposób finansowano pierwsze transfery z funduszu PHARE.

Należy tu podkreślić, że rola Polski może być duża jeśli chodzi o ekspertyzy i ekspertów, mniejsza zaś jeśli chodzi o finansowanie takich procesów. Tym samym skuteczność podjętych działań wymaga przygotowania interdyscyplinarnych międzynarodowych zespołów, współpracujących ze specjalistami od danego regionu, a nawet państwa czy określonej dziedziny.

Chances of Poland after the financial crisis of 2007/2008+

The Polish economy has proved that it works better in difficult (read crisis) conditions than the most economies in the region as well as the economies from the group of most developed economically states. Poland in the group of OECD was shown in parallel to Australia and New Zealand, which represent on that lists and rankings relatively better position than Czech Republic or Slovakia. The achieved results are effect of different transformation strategies which were applied in Poland in comparison to remaining economies from the region. This is evidenced by relatively high and still in rise position of Poland in different rankings: growth and job creation, competitiveness, political risk, dynamics of changes, rates of growth, macrostabilization etc. Good economic performance determines the social and political climate of the country, enabling it to continue changes which are required by a catching up economy in global and restructuring world economy. Poland was consequently in her transformation strategy preparing its economy to work in conditions which are characterized by more intensified cooperation than the one of the remaining countries in question. The Polish experience of transformation was conducted in a different way than the strategies of Czech Republic, Slovakia and Hungary. The evident success of the applied strategy in light of a number of states which wait in a subordinated manner to join the main stream economy. In the past IMF, World Bank in their yearbooks published regularly. This experience indicates clearly that Poland is able to prepare the countries of the two European dimension (Eastern and Southern) for training. This can has a specific impact on preparation of such changes with participation of Poland. Poland can use its own experience to build-up the EU's Transformation Compendium. Poland is also able and willing to support by knowledge, models and expertise processes of systemic changes and after development in states which try to enter the road of changes, growth and catching up.

Key words: financial crisis, growth, international rankings, risk, competitiveness, leadership, systemic transformation